

A JUHOK TAKARMÁNYOZÁSÁNAK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

MIHÁLKA TIBOR

a mezőgazdasági tudományok kandidátusa,

Állattenyésztési Kutatóintézet, Herceghalom

A takarmányozás kérdései gazdasági állataink mindegyikével kapcsolatban számos problémát vetnek fel, de talán legtöbb a juhtenyésztés területén mutatkozik. Ennek okai közül kettőt szeretnék megemlíteni, mint leginkább meghatározót:

- Nagyüzemeinkben óriási változások mentek végbe, mind a növénytermesztés, mind az állattenyésztés vonalán, a szakosítás kiszélesítésével. Csupán a juhtenyésztés helyzete maradt rendezetlen, bár sok pozitív kezdeményezésnek lehettünk tanúi az utolsó években is.
- A pásztor típusú juhászok egyre kevesebben vannak; de ha lennének sem lehet elképzelni, hogy egyéni meglátásuk szerint, leleményességük alapján maguk derítsék fel az üzemen belül vagy saját üzemükön kívül a gondjaikra bízott juhok táplálékforrásait, mint ahogy az szokásos volt egy-két évtizeddel korábban.

Már e két meghatározó is — bár van még több — arra kényszeríti a juhtenyésztőket, hogy szembe kell nézniük sok olyan takarmányozási és takarmánybázis-szervezési gonddal, amelyeknek megoldása nélkül távlatilag nem igen lehet biztosítani a juhászatok fenntartását, és különösen azt nem, hogy juhaink hústermelését növeljük.

A juhtakarmányozás kérdéseinek maradéktalan megtárgyalása nem férne bele a tudományos napok keretébe, ezért úgy érzem, hogy mindössze pár olyat kell ezek közül a mai tanácskozáson felvetni, amelyek leginkább vonatkoztathatóak országos jelleggel, vagy ha ma még lokális eredményeket mutatnak is, a jövőben kiléptethetőek ebből a zártabb körből.

A természetes legelők az évszaktól és időjárástól függően igen változó fűtömeget és ebben különböző szintű fehérjeellátást jelentenek juhainknak. A tavaszi fűben a szükségesnél lényegesen több fehérje szinte pazarlásnak tűnik. A legelők kiszűrésével párhuzamosan kevés a fű és a fehérjehiány pedig visszaveti azt a törekvést, hogy a juhászatainkban is eltérjünk a szezonális

termeléstől, főleg a szaporítás tekintetében. Ezeknek a szélsőségeknek kiegyenlítését ma már jól szolgálják azok a mesterséges legelők, melyeknek nyári fűhozama is megfelelő fehérjemennyiséget biztosít.

A természetes legelők kiegészítésére létesített mesterséges legelők hasznosításakor több üzem tett szert olyan tapasztalatra, hogy ezzel a módszerrel nemcsak táplálóanyag kiegészítést lehet biztosítani, hanem a legeltetési idény meghosszabbításának egyik lehetősége is. Azáltal a juhtartás gazdaságosságát jelentősen elősegíti. Példák sora bizonyítja, hogy a mesterséges legelők hozamtöbbletükkel a téli takarmánybázishoz is jelentősen hozzájárulnak, akár széna, akár fűszilázs formájában. Minthogy a telepített legelők sajnos ma még nem általánosak — bár szép számban megtalálhatók —, ezért a téli takarmánybázis megteremtéséhez más tömegtakarmányok felhasználásának lehetőségét is keresni kell.

Kis- és középmeretű juhászatokban a téli takarmánybázis tervezésekor a jövőben is támaszkodni lehet egyes vetett őszi-téli legelőkre. A korábban ismert téli vetett legelő receptek ma már ritkán szerepelnek.

Meg kell azonban említenem az új lehetőségek között a leveles olajretek őszi és téli juhlegelőként történő alkalmazását, melynek jól bevált termelési technológiáját a közelmúltban dolgozták ki. Az erősen kötött, a szikes és hideg talajok kivételével mindenütt nagy zöld tömeget ad. A legeltetésen túlmenően októberben silózásra is alkalmas más növényekkel — silókukoricával, kukoricaszárral vagy cirokkal.

Egy-két napos előfonnyasztás után a lucernaszárító üzemek takarmányszeretet is készíthetnek leveles olajretekéből.

Ma már köztudott, hogy a széna és fűszilázs mellett kitűnő tömegtakarmánya a juhnak a silókukoricából készült jó minőségű szilázs is. Bizonyos területeken azonban a silókukorica nem ad megfelelő tömeget. Ahol jól díszlik, alkalmazása feltétlenül fontos. Figyelembe kell venni azonban azt is, hogy bizonyos termelési (vehemkihordás, szoptatás) és növedéknevelési periódusokban a silókukoricából készült szilázs fehérjekiegészítésre szorú. Az üzemek részéről legegyszerűbbnek tűnik ilyen esetekben az abrakos kiegészítés.

A vemhesség utolsó két hónapjában az abrakon kívül valóban alig lehet más fehérjekiegészítésre gondolni, mert pl. a hazai gyakorlatban kitűnően bevált lucernaszéna etetését is csak úgy lehet megoldani, ha a szilázs napi adagját jelentősen csökkentjük. Különben nem képes a juh a szükséges táplálóanyag-mennyiséget felvenni.

A juhok biológiai adottságait figyelembe véve, jó lehetőséget kínál fehérjeforrásként a takarmányborsó — jelenleginél nagyobb arányú — alkalmazása. 20—30 évvel ezelőtt jelentős mértékben szerepelt a juhok takarmányai között. Azóta termesztése igen háttérbe szorult, mert szemhozama viszonylag kevés, a borsószalma tárolása pedig megoldatlan. Fehérjegazdálkodásunk nem-

csak jelen, de távlati gondjait is mérlegelve úgy vélem, érdemes lenne figyelmünket ismét a borsótermesztés felé irányítani, természetesen bizonyos mértékig új aspektusokkal:

- Határozott véleményem, hogy a borsónemesítésben olyan célokat kellene megoldani, amelyek szerint nemcsak magában a szemtermés, hanem a szem és a nagy tömegű lomb fehérje mennyisége együtt szerepelne, a teljes kukoricánövény analógiájára. Sok ellenvetés hozható fel a teljes borsónövény felhasználásának a gondolatával kapcsolatban: így elsősorban az, hogy a nagy tömegű zöld szárítása egybeesik a lucernaidénnyel, és ez a szárítás sok energiát igényel stb.
- Meggondolandó azonban, hogy a több gondot jelentő kérdések ökonómiai analizálása, valamint a problémák rendezésének keresése nem adna e módot a borsótermesztés modernebb, gazdaságosabb megoldásaira. Ennek révén nemcsak a juh járna jól, hanem más állatfajok számára is felszabadulnának egyéb fehérjeforrásaink, nem utolsósorban csökkenteni lehetne bizonyos fehérjefélék importját is.

A takarmányozási kérdések körében kell említést tenni a tömegtakarmányok egyik etetésttechnikai gondjáról is. A beruházások csökkentésének egyik lehetőségeként jelentkezett több üzemben a jobb férőhelykihasználás azon formája, mikoris a növendékmarha-tartás analógiájára az egész istálló teret ún. „fekvőtérnek” használják. Ez a megoldás önmagában nem is elvetendő, különösen idősebb korú növendékek, üres anyák vagy vemhes anyák esetében. Káros azonban az a mind többször előforduló elképzelés és gyakorlat, hogy a fekvőtérben elhelyezhető állatlétszámnak csak tört részére biztosítanak a kifutóban tömegtakarmány etetésére alkalmas jászlakat. Az etetőtérre forgószínpad jelleggel egymás után hajtják ki a nyájukat. Így gyakran egy etetőtéren — reggel és délután — két-három nyájnak kellene elfogyasztania a számára szükséges tömegtakarmányt, ami szilázsféllekből 4—6 kg-ot, szénából 3/4—1 1/2 kg-ot jelent naponta. Ezt a nagy mennyiségű tömegtakarmányt napi kétszeri 3/4—1 óras ott-tartózkodás alatt képtelenek felvenni a juhok. Ennek következtében sem kondíciójuk, sem termelésük nem kielégítő, és a megoldás főleg nem azt hozza, amit egy költségesen megépített juhtelegtől el lehet várni.

A külön etetőtér lecsökkentett arányokkal csak akkor alkalmazható gazdaságosan, ha tartós istállózás esetén az állatok szabadon járhatnak ki oda egész napon keresztül. Ez utóbbi esetben nagyobb állományban is pár nap alatt kialakul egy megfelelő hierarchikus sorrend és ennek folytán minden állat annyi időt tud az etetőtéren eltölteni, amennyi alatt a szükséges tömegtakarmányt több részletben ugyan, de el tudja fogyasztani. (Mínthogy a költ-

ségcsökkentés egyik tényezőjeként mind gyakrabban szerepel újabb juhászati telepek tervezésekor ez a fonák megoldás, szükségesnek éreztem, hogy felhívjam rá a figyelmet.)

A pecsenyebárány-hizlalás üzemi gyakorlata is felvet egy-két kérdést. Köztudott, hogy ma már az üzemek többsége jó eredményeket ért el a különféle hizlalótápokra alapozott pecsenyebárány előállításban. Napi 280 g-os átlagos súlygyarapodás mellett 120—130 napra csökkent a pecsenyebárány-hizlalás ideje hazánkban. Több üzem ennél jobb eredményekkel is dicsekedhet. Mindezek ellenére gyakran szem elől tévesztik a bárány 35 napos koráig jellemző 20%-os fehérjekoncentráció-igényét, melyet a hizlalás során — 4 hónapos korra — 13—14%-os emészthetőfehérje koncentrációra lehet és kell csökkenteni mind biológiai, mind gazdaságossági okokból. Ez a tény a pecsenyebárány-hizlalás bizonyos eseteiben a tápváltás szükségességének gondolatát veti fel. Kis juhászatokban, illetve kevés bárány hizlalásakor a tápváltás szervezési gondokat jelent. Ezért a kis üzemekben, de még azokban a juhászatokban is, amelyekben viszonylag hosszú ideig szoptatják a bárányokat, el lehet tekinteni a tápváltás gyakorlatától is. Az 50—60 napig tartó szoptatás esetén ui. kisebb fehérje koncentrációjú tápok mellett is az anyatej kiegészítőként jelentkezik.

Az elletések sűrítése vagy folyamatossága miatt azonban — főleg nagyüzemeinkben — a szoptatási idő egyre rövidül. Ebben az esetben viszont a fiatal bárányoknak juttatott tápok nem az anyatej mellé nyújtott kiegészítőt, hanem annak teljes helyettesítőjét jelentik, és így összetételükben a nagyobb fehérjekoncentráció fontos kérdés. Ilyen üzemekben vagy ott, ahol turnusonként több ezer bárányt hizlalnak, a kor előrehaladásához kötődő fehérjekoncentráció-csökkentés tápváltásokkal mindenképpen indokolt, és igen nagymértékben ésszerűsítheti fehérjegazdálkodásunkat, azaz — a differenciálás mellett is — jelentős fehérjemegtakarítást lehet elérni. Úgy gondolom, hogy a jelenlegi pecsenyebárány-hizlalási technológiák ilyen aspektusú szétválasztása, illetve továbbfejlesztése már kisebb feladat lesz, mint amekkora munkát bevezetésük és elterjesztésük jelentett az elmúlt évek során.

A különböző munkahelyeken eltérő szemlélettel és többnyire más-más takarmánykomponensekre alapozva kimunkált prestarterek, starterek, nevelő és hizlaló tápok széles választékban jelentek meg az elmúlt években. Ha rövid visszapillantást vetünk, megállapítható, hogy a választék ténye nagyban hozzájárult a bárányhizlalásban eddig országosan elért eredményeinkhez. Juhászataink ebben a tekintetben tudtak legtöbbet felmutatni, de e téren sem beszélhetünk még elégedettségéről.

Szolnok, Békés, Hajdú-Bihar megyében és a Nyírség déli részén már számos területeken létesítettek vetett gyeplegelőket, a juhászataikat fejlesztő gazdaságok. Ez azért is figyelemreméltó, mert nemcsak a különböző intézetek kísérleti parcelláin elért eredményekről van szó, hanem rendszerekről is be-

szélhetünk. Egyes nagyobb üzemek maguk vagy társulásban — de példamutató módon — adottságaikat szem előtt tartva, más-más megközelítéssel alakították ki a gyepre alapozott teljes-, vagy részleges takarmánybázisukat. Ezt hasonló adottságú üzemek már kész technológiák formájában átvehetik.

Korántsem egységes még a vetett gyeplegelők legeltetésének rendje. Eltérőek a nézetek a legelőszakaszok területe, a szakaszok elhatárolásának módja, a nyájak nagysága tekintetében.

Igen biztató viszont, hogy ezek rendezésére az üzemekben felmerült igények sürgetnek, mert így a különböző intézetek vizsgálataikhoz „befogadó partnerekre” találnak.

A tudomány és gyakorlat összefogása ez esetben is rövid idő alatt megoldhatja a még rendezetlen takarmányozási kérdéseket.